

УДК 72.01

Височин І. А.¹, Бородай С. П.², Галушка С. А.³, Бородай Д.С.⁴, Бородай А.С.⁵, Бородай Я. О.⁶

¹ Д.арх., проф. кафедри Архітектури та інженерних вишукувань
Сумський національний аграрний університет
orcid.org/0000-0001-5122-6016
via1946@ukr.net

² Ст.викл. кафедри Архітектури та інженерних вишукувань
Сумський національний аграрний університет
orcid.org /0000-0003-1281-7766
sergii.borodai@snau.edu.ua

³ Ст.викл. кафедри Архітектури та інженерних вишукувань
Сумський національний аграрний університет
orcid.org/0000-0003-2789-8570
galushka_sa@ukr.net

⁴ Ст. викладач кафедри Архітектури та інженерних вишукувань
Сумський національний аграрний університет, Суми
orcid.org/0000-0002-0771-9769
dimaboroday@gmail.com

⁵ Ст. викладач кафедри Архітектури та інженерних вишукувань
Сумський національний аграрний університет, Суми
orcid.org/ 0000-0003-4221-0332
tyomaboroday@gmail.com

⁶ Ст.викл. кафедри Архітектури та інженерних вишукувань
Сумський національний аграрний університет
orcid.org/0000-0003-0048-815X
yana.borodai@snau.edu.ua

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ МІСТОБУДІВНОГО ОБ'ЄКТУ

© Височин І. А., Бородай С. П., Галушка С. А., Бородай Д.С., Бородай А.С., Бородай Я. О., 2021

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2021.22-23.114-125>

Анотація. Досліджуючи та аналізуючи проблеми міграції населення колишнього СРСР встановлено, що планове розташування нового або розширення існуючого виробництва чітко співпадало з переміщенням у ці регіони певних верств населення з метою його працевлаштування.

Проблемам розвитку теорії розселення із втратою планувальної складової у розробці систем розселення і генеральних планів міст в нових ринкових (соціально-економічних) умовах присвячено блок досліджень російських містобудівників, а саме: Бочаров Ю.П., Белоусов В.М., Владіміров В.В., Малоян Г.А., Лежава І.Г. та інші.

Проблемам розвитку теорії розселення на Україні, системі розселення та розробці генеральних планів в сучасних ринкових умовах (1992 – 2014 рр.) присвятили своє дослідження

провідні вітчизняні містобудівники та урбаністи. Ось тільки деякі з них: Фільваров Г.К., Єжов В.І., Дьомін М.М., Лаврик Г.І., Репін В.М., Тимохін В.О., Шкодовський Ю.М., Рудницький А.М. та інші.

На основі аналізу та дослідження в статті наведено етапи становлення виробничих відношень, соціальні, економічні, архітектурно-просторові еволюції під тиском міграційних процесів:

1. Формування ринку праці (місць прикладення праці) при розвитку індустрії, транспортних зв'язків та розселення (початок ХІХ – початок ХХ ст.).

2. Урбанізація міст початку ХХ ст. за рахунок міграцій (вільних робочих рук) з близьких та віддалених агломерацій.

3. Урбанізація кінця ХХ ст. за рахунок вивільнення робочих рук (розпад колгоспно-радгоспної системи).

Композиційно-планувальна просторова структура міста під тиском міграційно-транспортних процесів визначається наступними аспектами: ієрархія міста в загальній мережі населених пунктів; рівень громадської транспортної мережі міста; мобільність мешканців міста; розташування привабливих для мігрантів об'єктів в міській планувальній структурі; соціально-демографічні характеристики мешканців. Території міст з розвиненим виробництвом стають полюсами розвитку промислової індустрії з новітніми технологіями, а також центрами ділового бізнесу.

Ключові слова: міграція, міграційні переміщення, зона напруження, агломерація, просторовий каркас, функція трудового тяжіння, щотижнева і маятникова міграція, приймаючі та буферні регіони.

Постановка проблеми

1) Неврегульовані міграційні процеси здібні деформувати регулятивні державні програми соціально-економічного і демографічного розвитку території України. Вони мають активний вплив на зміни функціонально-композиційно-планувальної структури.

2) Система переваг у здійсненні міграційних переміщень мешканців поселень є результатом його взаємодії із просторовим середовищем проживання і визначається сукупністю властивостей цього середовища, варіативність яких формує блок керівних дій на розвиток усіх територіально-композиційно-просторових процесів та структурних одиниць території.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У дослідженнях колишнього СРСР з проблем міграції населення існувала майже закономірна послідовність розміщення виробництва на території будь-якої союзної держави (у т.ч. і України) і переміщенням туди ж певних верст населення з метою працевлаштування. При цьому міграція розглядалась як функція від кількості робочих місць, а територіальна локація інвестицій на розвиток виробництва, як похідна загальної кількості населення, його вікової та статеві структури. Вивченням термінології міграція, маятникова (щодобова та щотижнева), трудова міграція, трудові переміщення (у пошуках місць праці) тощо у структурі радянського міста присвятили праці дослідники: демографи, економісти, містобудівники, соціологи, психологи, політологи, котрі зуміли сформулювати «просторово-міграційні переміщення», «міграційно-орієнтовані трудові традиції» в міждисциплінарному вивченні міграції. Ось тільки деякі з них: Гольц Г.А., Давідовіч В.Г., Заблоцький, Заславська Т.І., Коган Л.Б., Медведков Ю.В., Височин І.А.; Переведенцев В.І., Півоваров Ю.Л., Покшишевський В.В., Проваторова А.А., Родоман Б.Б., Рибаківський Л.Л., Табориська І.М., Височин І.А. та інші.

Питаннями історичного розвитку географії та соціології міста, систем переміщення, розселення та міграції населення присвятили праці вчені Баранський А.І., Лапко Г.М., Перцик Є.М., Височин І.А.

Проблемам розвитку теорії розселення із втратою планувальної складової у розробці систем розселення і генеральних планів міст в нових ринкових (соціально-економічних) умовах присвячено блок досліджень російських містобудівників, а саме: Бочаров Ю.П., Белоусов В.М., Владіміров В.В., Малоян Г.А., Лежава І.Г. та інші.

Із зарубіжних авторів ХХ і ХХІ ст. цікавими видаються праці з піднятої проблеми Й. Болан, Р. Бюс'єр, М. Кадваладдер, В. Крісталлер, П. Мерлен, В. Островський, П. Хаггет; Tim Campbell, Shahid Yusuf, Bindu Lohani, Aprodicio Laguiany, Gordon Feller, Allen Clark, Meryam Golnaraghi, котрі виконували одночасний аналіз розвитку урбанізації міст з елементами соціології, демографії та вивчення міграційного переміщення мас населення. У їх працях намічена тема міської та регіональної планувальної трансформації, історико-емпіричного аналізу міського розвитку і планування базується на виділенні ролі структурних елементів міста: стрижень, каркас, центри.

Проблемам розвитку теорії розселення на Україні, системі розселення та розробці генеральних планів в сучасних ринкових умовах (1992 – 2014 рр.) присвятили своє дослідження провідні вітчизняні містобудівники та урбаністи. Ось тільки деякі з них: Фільваров Г.К., Єжов В.І., Дьомін М.М., Лаврик Г.І., Репін В.М., Тимохін В.О., Шкодовський Ю.М., Рудницький А.М. та інші.

Мала дослідженість структуро-формуючого чинника міграційних процесів при формуванні містобудівних структур різного таксонометричного рівня є проблемою і це ускладнює розробку гнучких планувальних стратегій розвитку територій (при слабкій містобудівельній політиці з боку держави). Аналіз праць про вплив міграційних потоків на процеси структурного формування містобудівних об'єктів дозволяє зробити висновок, що в арсеналі вітчизняної теорії містобудування (урбанізації) відсутні дослідження, присвячені розробці методів структурної композиційно-планувальної реорганізації містобудівних систем з урахуванням міграційної ситуації, що склалася на території України.

Мета статті. Отже **метою** є розробка методів структурної реорганізації містобудівних систем, які зазнають впливу від міграційного натиску, для створення композиційно-планувальних основ, котрі забезпечували б стійкий розвиток територій регіонів і мегаполісів

Об'єктом дослідження є містобудівні структури різного рівня в процесі структурного формування планувального каркасу під впливом активізації і ускладнення між компонентних функціонально-просторових зв'язків.

Предметом дослідження є вичленення особливостей функціонально-просторової трансформації містобудівних систем під тиском міграційних потоків та розробка методів структурного формування каркасу.

Виявлення міграційного впливу на процес структурного формування містобудівних об'єктів різного рівня та стадій урбанізації простору поселення є **завданням** дослідження.

Виклад основного матеріалу

Основний міграційний тиск від переселенців відчули на собі ті міста-мегаполіси, де були збережені робочі місця. І цей міграційний дрейф виник у зв'язку з різкими змінами соціально-економічних умов та включенням ринкових механізмів. На Україні досить давно вже виникли крупні міста, котрі умовно можна виділити у такі регіони: Південно-Східний, Південний та Центральний. Високий індекс людського розвитку різних регіонів України (термін життя, освіти, рівня бідності, безробіття, реального валового продукту на душу населення тощо).

Поряд з цим села, селища, дрібні міста дуже швидко опустіли і все це проходило на фоні максимізації міграційного тиску на мегаполіси Південного, Південно-Східного та Центрального регіонів і супроводжується диференціацією території за характером міграційних втрат.

Територія «приймаючих» регіонів диференціювалась на зони концентрації міграційних мас, які поставляють переселенців і маятникових мігрантів у центри великих агломерацій.

Потоки незворотної та маятникової міграції окуповують міста-мегаполіси, спустошуючи провінцію, руйнуючи економічний і культурний потенціали сільських поселень, дрібних і навіть малих міст, деформуючи їх функціонально-планувальну структуру. Йде постійна суперконцентрація в центрі великого міста влади, капіталу, рівня обслуговування, місць прикладення праці, населення.

«Престижність адреси», рента розміщення об'єктів ринку праці та нерухомості превалюють у показниках, котрі визначають причину зосередження офісів (82-88%), об'єктів торгово-побутового (70-73%), житлового будівництва (72-78%) в містах-мегаполісах. Постійно зростаючий процес вихолощення нижнього і середнього рівня обслуговування населення, знешкодження центрів соціальної активності і торгово-побутового обслуговування в зонах концентрації промислових об'єктів і спальних районів, руйнація системи між населеного культурно-побутового обслуговування периферії міста та приміських території фактично перетворюють її у гетто. Сприяють різкому зниженню споживацьких якостей середовища, що робить його мало привабливим для розселення мігрантів по цій території і залучення інвестицій.

І на сьогоднішній день залишається відсутнім механізм регулювання міграційного напливу у межах Містобудівної політики, зниження долі місцевих бюджетів (до 13-14%) на фоні передачі місцевим громадам територій під розвиток житлового фонду призводить до стихійного освоєння міських просторів міграційними потоками, котрі в містобудівному контексті стають сукупністю функціонально-мотивованих територіально-просторових переміщень мас людей (політичні, соціально-майнові, національні, професіональні, конфесійні і т.п.) по основним каналам планувального каркасу регіону та міста, диференціюючи його тканину і вузли (гарячі точки) на зони генерації та центри поглинання. Структурний каркас містобудівного об'єкта формується силовим полем векторів територіально-просторових зв'язків, які утворюють коридори міграційних потоків.

Неврегульований міграційний наплив на центральні міста України зумовив низку соціально-економічних, демографічних і композиційно-планувальних проблем, збільшення у складі міграційного потоку багатонаціонального населення з держав колишнього СРСР. У планувальній структурі міст сформувались ареали розселення груп мігрантів за національною (поблизу торговельних ринків), за соціально-майновою (зони «престижності адреси», високого комфорту міського середовища у тому числі і «спальних» робітничих кварталів) приналежністю, підсилюючи соціальну стратифікацію населення. Переміщення обслуговуючої сфери і місць прикладення праці у центр міста викликали нові полюса активності, які на сьогоднішній день перетворились у проблемні гарячі точки. Негативні прояви стихії ринку, деформація інфраструктури проходять на фоні концентрації нового житлового фонду в історичній частині міст (50-60%) і стагнації житлових спальних районів. Статистичні дані за останнє десятиліття говорять про те, що рух інвестицій в основному спрямовано у репрезентативні центри надвеликих і великих міст.

Перехід світового містобудування до постіндустріального етапу визначив конфлікт культури нових соціальних пріоритетів, споживань населення і функціонально-просторової структури регіонів та міст.

Увага архітекторів, урбаністів, демографів, соціологів, економістів постіндустріального світу звернено до змістовного боку феномена функціонально-територіального переміщення мешканців у просторі мегаполіса і регіону. Являючись індикатором споживацьких настроїв в отриманні соціальних, матеріальних, естетичних, екологічних вигод, міграційний потік став віддзеркаленням споживацьких якостей середовища, а його інтенсивність – залогом інтенсивної привабливості території. Перед архітектором, урбаністом постала задача створення планувально-композиційних

основ із забезпечення стійкого розвитку територій в умовах міграційного тиску, рушійною силою якого є споживацькі настрої населення в отриманні вигоди в умовах співвідношення пропозиції та попиту на ринку послуг, нерухомості, праці.

За останні 10-15 років на Україні з питань міграційних проблем не було прийнято серйозних постанов, наказів, концепцій тощо. Тому й не дивно, що повністю є відсутнім механізм структурно-планувальної, композиційної реорганізації містобудівних систем. Отже, автор намагався розкрити цю проблему і надати їй хоча би основні напрямки її вирішення.

Значення тієї чи іншої території України, крупного міста, їх активність при формуванні загальноукраїнського міграційного напрямку, особливості їх економічного, кліматичного (географічного) статусу та урбанізації, поліцентризму (з деякими елементами моноцентризму) систем розселення, нагромадження планувальних, композиційних (естетичних), екологічних, транспортних і ергономічних проблем, відкритість до впровадження інноваційних методів регулювання міст, удосконалення архітектурно-будівельної діяльності, формування ринку житла дають підставу розглядати Східний, Південно-Східний та Південний регіони в якості об'єкта дослідження для розробки методів реорганізації існуючих містобудівних систем. Теоретичними напрямками досліджень є: містобудівні процеси, які є активними як соціально обумовлений вид діяльності, засіб трансформації економічних та соціальних процесів у якості рівня життя, які позитивно впливають на розвиток міських громад і регіону.

На основі аналізу публікацій і дослідженню наведено етапи становлення виробничих відношень, соціальні, економічні, архітектурно-просторові еволюції під тиском міграційних процесів:

1. Формування ринку праці (місць прикладення праці) при розвитку індустрії, транспортних зв'язків та розселення (початок XIX – початок XX ст.).

2. Урбанізація міст початку XX ст. за рахунок міграцій (вільних робочих рук) з близьких та віддалених агломерацій.

3. Урбанізація кінця XX ст. за рахунок вивільнення робочих рук (розпад колгоспно-радгоспної системи).

Композиційно-планувальна просторова структура міста під тиском міграційно-транспортних процесів визначається наступними аспектами: ієрархія міста в загальній мережі населених пунктів; рівень громадської транспортної мережі міста; мобільність мешканців міста; розташування привабливих для мігрантів об'єктів в міській планувальній структурі; соціально-демографічні характеристики мешканців. Території міст з розвиненим виробництвом стають полюсами розвитку промислової індустрії з новітніми технологіями, а також центрами ділового бізнесу. Зони концентрації передових промислових технологій міста в центральних районах диференціюються за професійно-кваліфікаційною ознакою, статком мешканців та престижністю адреси. Екологічно несприятливі підприємства зі значним вантажообігом і низькою щільністю робочих місць були винесені у приміську, околичну зону. Визначились смуги територіально-просторової дислокації місця проживання мешканців (райони генерації) та місця працевлаштування (сприймання міграційних потоків). Так, наприклад, планування Парижу має радіально-колову структуру з радіальними променями – вулицями іще з часів пізнього Середньовіччя. Населення стабільно наповнювалось за рахунок мігрантів, незначний відтік населення з'явився приблизно в середині XX ст., хоча чисельність за даними перепису у 1974 р. склала близько 10 млн. мешканців. Величезною проблемою була щодобова маятникова міграція. У Франції і сьогодні тільки в Паризькому районі двічі за добу перетинають межі міста близько 1,5 млн. людей.

В Україні критеріями при визначенні проблемних зон міст та пригородів є: межі максимальної і мінімальної кількості населення, рівень міграційного переміщення населення, середні статки узагальненої сім'ї, демографічний і національний склад населення і його соціальне оточення, пакет мінімальних заходів з реабілітації «районів гетто», соціальний зріз складу власників житла,

наявність громадського і приватного транспорту, лояльність «отців міста», тощо. Дослідження охоплюють територію усієї України. Уже починаючи з часів Юза – колонізатора Південно-Східного Донецького регіону розпочалися розробки корисних копалин даного регіону. Саме Юза – підлеглий Британської імперії взяв у Московського царя право на розробку корисних копалин - вугілля в районі р. Донець (Сіверський Донець) вкінці XIX ст. А вже в 20-30-х рр. XX ст. було розроблено декілька вугільних шахт, згодом на цій же території сформувалися перші заводи і фабрики. З цього і почалися спроби регулювання міграційних потоків у Юзівку (теперішній Донецьк). Уже до кінця XIX ст. вбоге колишнє поселення навколо шахт-копалин збільшилось до 10-12 тис. мешканців.

Фактично у той же час на Катеринославщині (теперішня Дніпропетровська обл.) було розроблено перші шахти і кар'єри з видобутку залізної руди. Все це створювало масу робочих місць. Отже, енергоносії, рудні корисні копалини створили причину виникнення цілої індустрії видобутку і переробки рудних матеріалів, а потім – машинобудівні та літакобудівні заводи, які потребували усе нових і нових міграційних переселень з Північних та Центральних регіонів Росії, України і Білорусі. Розвиток індустрії поширився на Луганську, Харківську, Запорізьку, Одеську і Миколаївську області.

Піонерність Південно-Східного та Південного регіонів в його капіталізації, становлення процесу агломерування, диференціації прилеглого аграрного сектора складав радіус від 15 до 50 км. Саме цей регіон одним із найперших став полігоном використання методу економічного районування.

Композиційно-планувально-просторова структура міст України має наступний історичний поділ: Слобідська Україна (Слобідський край, Слобожанщина), це Схід України, масове заселення припадає на XVII-XVIII ст. Характерними структурами є: 1) довільна (ландшафтна) з центральним ядром - фортецею та радіально – колоцентричною мережею вулиць; 2) центричні структури навколо монастирського комплексу – Північно – Східний регіон. Всі інші регіони: Подільський, Волинський, Сіверщина, Південний, Центральний композиційно-планувально-просторові структури міст є змішаними, цебто з включенням: лінійного – уздовж транспортних магістралей, радіально-колоцентричного, ландшафтного (довільного).

Після 1939 р. (пакт «Молотова-Рібентроппа») Західна Україна «приросла» частиною земель з містами, та містечками композиційно-планувально-просторова структура яких теж є у переважній більшості змішаною¹. Формування територіально-просторово-композиційної мережі зв'язків; розвиток стратегічних функцій; розширення торгівельної функції; розвиток державного і приватного містобудування; капіталізація (після відміни кріпосного права у 1861 р.), цебто розвиток господарств «вільних селян», ремесляників, мануфактурщиків і т.п. промислів кустарів; активний розвиток транспорту; активність населення до міграційних переміщень «на вільні хліба», «у теплий край» і т.п.

На кінець XIX ст. в Харківській, Чернігівській губерніях проходить диференціація зон розселення відносно їх центрів. Джерелом поповнення робочої сили для промислових міст, що активно розвивались, стала територія в радіусі до 12 км, а переробні аграрні промисли – в радіусі 20 км від центрального ядра міста. В міграційний процес було задіяно в основному населення кустарів-одинаків і соціальні прошарки з певним рівнем освіти і кваліфікації (службовці, робітники та вчорашні звільнені від кріпацтва безземельні або малоземельні, селяни). На кінець 20-х рр. XX ст. кількість осілих переселенців-мігрантів у містах перевищувала середньорічний показник в 7-12 разів. В центральних регіонах: Кіровоградській(Кропивницької), Хмельницької, Дніпропетровської (Дніпровської) губерніях (на початку 30-х рр. XX ст. перейменованих на області) кількість осілих переселенців перевищувала середньорічний показник у 5-8 разів. В Південних регіонах: Одеська, Херсонська, Миколаївська та Запорізька області кількість осілих переселенців перевищувала

¹Місто Гнин у Городку – лінійна архітектурно-розпланувальна структура; місто Турка; містечка: Виспа, Тетерів, Тадані – проста архітектурно-розпланувальна структура; містечка: Наварія, Сенява, Крукеничі – повна архітектурно-розпланувальна структура; містечка: Щуровичі, Гопорів, Руд, Станіславчик, Соколівська, Миколаїв, Магерів, Калущ – розвинена архітектурно-розпланувальна структура [1].

середньорічний показник у 8-16 разів. Донбаський регіон за цей же період збільшив показники у 12-14 разів. Київ та Київська область перевищувала середньорічні показники у 14-16 разів. За цей же період (кінець 20 рр.). Кримська область перевищувала середньорічний показник у 2,5-4 рази.

Різкі зміни в землекористуванні (1929-1936рр.) активно вплинули на еволюцію трудових ресурсів приміської агломерації і були пов'язані з формуванням колгоспів (дуже часто насильницькими, а то й репресивними методами), різким обмеженням сільських жителів у свободі міграційних переміщень (місць прикладення праці, місць проживання, навчання і т.п.), тим самим понизивши міграційну напругу. І тільки з початком «відлиги» в 60-х рр. ХХ ст. знову розпочався міграційний процес із близької та віддаленої агломерації. Надвеликі і великі міста: Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Запоріжжя, Львів, Миколаїв та інші після розпаду СРСР і значною мірою втратою ринків збуту, місць прикладення праці в Російській Федерації стали центрами – магнітами по міграційному переміщенню, (маятниковому щодобовому та щотижневому за схемою (віддалені та близькі) агломерації + місто + агломерації, і незворотні міграції за схемою «агломерації → місто»). Якщо щодобові маятникові міграції у надвеликих містах коливаються радіусом від околичних (приміських або підгородніх) аглоерацій $\approx 30 \div 150$ км, то щотижневі маятникові можуть сягати 200 і навіть 400 км (у випадку столиці України Києва). Отже, якогось одного або навіть кількох напрямів міграційних потоків від сільської місцевості до міста фактично виявити не можливо. Різниця буде тільки за чисельністю мігрантів, цебто, по мірі досить швидкого удосконалення приміського транспортного сполучення, наявністю місць працевлаштування. Аналіз еволюції міграційного розселення та розвитку міст дозволив виділити не міграційні потоки, а скоріше зони напружень функціонально-просторових зв'язків, які концентруються навколо міст-магнітів, за принципом «більше місто є потенційно привабливішим для мігрантів» різного рівня (маятникових щодобових і щотижневих та незворотних) які колонізують міські території і які активно впливають на формування композиційно – планувальні структури системи розселення та міст (рис. 1).

Рис.1. Щодобова і щотижнева маятникова міграція у найбільших містах

Містобудівне освоєння земель за рахунок міжрегіональних міграцій, зростання постійних поселень, повторних (внутрішньорегіональних) міграцій та освоєння внутрішніх територій проявилось у формуванні осьових напрямків планувального розвитку уздовж р. Дніпро, і у напрямку між населених контактів. Зародження маятникової міграції населення за основною схемою «село - місто» виникло у зв'язку з постійним розширенням ринку працевлаштування і призвело до зміни в планувальній структурі міста – план придбав структурно-функціональну регулярність, щільність забудови значно збільшилась, сформувались центри міст та місць праці, визначилися зони престижної забудови та зони концентрації міграційної привабливості територій. Показниками розвитку міст стали: галузева структура економіки міста, демографічна ситуація, галузевий склад зайнятості населення, ресурси та економічний стан міста.

На Україні виявлено активні реверсивні зони. Локалізовані вони у межах історичних смуг розселення: Південний Схід або Донецький басейн, Південні області або регіон, Слобідська Україна або Слобожанщина, Західний регіон, Центральний регіон. Реверсивні зони мають локалізацію у межах історичної смуги розселення. Частково вони аж до 1970 р. відігравали активну міграційну роль. Виявлено пасивні смуги розселення або зони (так звані околичні або периферійні) в смузі розселення, які відігравали другорядну роль. Активні – сформували центри індустріалізації та міську агломерацію і характеризувались:

1) розвиненою енергетичною базою, значною щільністю транспортної мережі, належним забезпеченням сировинними і трудовими ресурсами. Донецький басейн (Луганська і Донецька обл.) за період свого існування (кінець XIX ст. – 30 рр. XX ст.) здійснив перехід від моноцентричної до поліцентричної структури, що супроводжувалось активізацією зв'язків між міським ядром (центром) приблизно на 82%, ускладненням рисунку їх зони напруження та композиційно – планувальними змінами.

2) зміни модульної величини міського простору, диференційованого на мобільну і стабільну (мобільна – індивідуальна схема маршрутних міських переміщень, а стабільна – в основному зорієнтована на задоволення повсякденних потреб мешканців).

Дослідженням доведено, що сформована зона напружень функціональних композиційно-планувальних зв'язків визначає структуру планувального каркасу території. Автором виділено стійкі у часі та просторі показники поля міграційного розселення: вплив щільності розселення на характер зонування міста, межі, витрати часу на переміщення; привабливість території (рівень благоустрою, престижність адреси, комфортність проживання при наявності міграційної привабливості території); рівень функціонально-транспортних зв'язків; імовірність реалізації «структурного або паралельного» споживацького попиту.

Висновки

Дослідження процесу формування міських та сільських поселень у динаміці незворотної регіональної, міжрегіональної, а також міжнародної міграції у регіоні «приймаючої зони» за період 1991 – 2014 рр. виявило наступне:

1) в поліцентричній агломерації центру притаманні негативні значення регіональної, міжрегіональної і міжнародної міграції. Це означає розвиток процесів деконцентрації (розпорошення по території) і характеризує імовірність системи до розгортання центробіжного руху функцій;

2) моноцентричній агломерації притаманне швидке зростання усіх видів міграції. Це відповідає активному процесу урбанізації та збільшенню центрострімких тенденцій;

3) для другорядних міст – спостерігається діаметральне розходження напрямків: значне зростання міжрегіональної та зменшення регіональної міграції. Рівень життя у центральних (первинних) містах, матеріальний і професійний рівень, вартість кв. м. на ринку житла і соціальних послуг формують зони концентрації маятникової щодобової та щотижневої міграції населення в межах транспортної доступності. Для другорядних міст з належно розвиненим ринком місць

прикладення праці спостерігається підвищення рівня незворотної міжрегіональної над регіональною і маятниковою міграціями.

4) первинні міста-центри «приймаючих і «буферних» регіонів перетворились на «пункти концентрації і передачі» вихідного міграційного потоку у більш розвинені центральні зони. Потоки незворотної міграції із сільської агломерації є найбільшими у радіусі 1,5÷2,5 години транспортної досяжності від соціально-економічно-розвинених міст-мегаполісів. Рівень їх внутрішньої регіональної міграції прямо пропорційний ступеню привабливості території з точки зору соціального, економічного, культурного розвитку та якості життя.

5) активізація зони напруження функціональних зв'язків визначає впровадження у його структуру нових компонентів, які отримали (або мають) статус соціально значних об'єктів і їх компонентів. Урбанізованому образу життя властива велика кількість людських контактів і свобода переміщення у певному просторі.

6) встановлено, що інтенсивність міграційних процесів у регіоні відповідає певному рівню урбанізації і активно впливає на розвиток каркасу системи розселення не тільки по регіону, а по Україні в цілому. Причому трудова складова, у масиві мотивації переміщень у просторі регіону та сільської агломерації, займає панівні позиції. Зберігається стійка у часі та просторі функція трудового тяжіння і її залежність від транспортної складової. Маятникова міграція (щодобова і щотижнева) городян і селян формує рівень активності зони напруження функціонально-просторових зв'язків і саме це визначає специфіку планувального каркасу.

7) співвідношення міграційної активності центра та околиць міської агломерації стає каталізатором і, водночас, показником «дозрілості» їх соціальної, економічної, функціональної та планувальної структури, циклічність коливань якої пов'язана з рівнем процесів урбанізації, концепцією містобудівної політики держави, рівнем комфортності регіону і міста, наявністю регулюючої політики міграційними процесами держави (розміщення виробничих ресурсів «місця роботи» та міграційних потоків, розвиненістю транспортної і соціальної інфраструктур).

Бібліографія

1. Dr. Allen Clark (10-13 August 2008). Urban Adaptation to Environnaental Change: An Intrgrated Approach to Risk. "The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion": seminar – Challenges and Opportunities (Honolulu, Hawaii, USA).
2. Dr. Aprodicio Laguiany (10-13 August 2008). Multi – Soure Urban Infrastructure Planning, Finause, and Development. "The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion": seminar – Challenges and Opportunities (Honolulu, Hawaii, USA).
3. Dr. Bindu Lohani (10-13 August 2008). Governanse and Financi: Challenges of Urban Infrastructure Development. "The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion": seminar – Challenges and Opportunities (Honolulu, Hawaii, USA).
4. Mr. Gordon Feller (10-13 August 2008). Multi - Soure Urban Infrastructure Planning, Finause, and Development. "The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion": seminar – Challenges and Opportunities (Honolulu, Hawaii, USA).
5. Dr. Meryam Golnaraghi (10-13 August 2008). Globazation of Urban Risk. "The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion": seminar – Challenges and Opportunities (Honolulu, Hawaii, USA).
6. Dr. Shahid Yusuf. (10-13 August 2008). Fiscal and Administrative Capacities of Local Governments. "The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion": seminar – Challenges and Opportunities (Honolulu, Hawaii, USA),
7. Dr. Tim Campbell. (10-13 August 2008). Urban Decentralization in Asia-Trends and Issaes. "The Urban Transformation in Asia: Polisy Implications of Decentralizattion": seminar – Challenges and Opportunities (Honolulu, Hawaii, USA)

8. Височин І.А. 2015. *Науково-проектне моделювання методів формування структурно-композиційно-планувального характеру території (міграційна привабливість)*. Архітектура і будівництво. Сборник науч. трудов SWorld (в наукометрической базе РННЦ). Москва: Вып. №1 (38). с. 22-29.
9. Височин І.А. 2015. *Взаємовідношення міграційних переміщень населення і розвиток містобудування*. Архітектура і будівництво. Сборник науч. трудов SWorld (в наукометрической базе РННЦ). Москва: Вып. №1 (38). с. 39-54.
10. Височин І.А. 2013. *Композиційна організація просторової системи щодобової міграції у мегаполісі: дис. ... доктора архітектури: 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури»* / Височин Іван Андрійович. Суми, с. 299.
11. Височин І.А. 2013. *Проксемічні проблеми двох укладів життя: монографія* Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія-1» ТОВ, 292 с.
12. Височин І.А. 2007. *Встановлення рівня культури у міських просторах на щодобових міграційних шляхах* Науковий вісник будівництва. Харків: с. 18 – 28.
13. Височин І.А. 2017. *Методи структурної реорганізації урбанізованих систем: монографія*. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія -1», с. 82
14. Ребайн Т.Я. 1980. *Формирование системы расселения на территории Куйбышевской области (тезисы)*. Материалы 20-й Международной научной конференции «Творческий вклад молодых ученых-строителей и проектировщиков в пятилетку эффективности и качества». – КуЙСИ. Т.1. с. 27-29.

Vysochyn I. A.¹, Borodai S. P.², Galushka S.A.³, Borodai D. S.⁴, Borodai A. S.⁵, Borodai Ya.O.⁶

*¹ Doctor of Architecture, Professor of the Department of Architecture
and Engineering Survey*

Sumy National Agrarian University (Ukraine)

orcid.org/0000-0001-5122-6016

via1946@ukr.net

² Senior Lecturer of the Department of Architecture and Engineering Survey

Sumy National Agrarian University (Ukraine)

orcid.org /0000-0003-1281-7766

sergii.borodai@snau.edu.ua

³ Senior Lecturer of the Department of Architecture and Engineering Survey

Sumy National Agrarian University (Ukraine)

orcid.org/0000-0003-2789-8570

galushka_sa@ukr.net

⁴ PhD in Architecture, Assistant Professor,

Head of the Department of Architecture and Engineering Survey

Sumy National Agrarian University (Ukraine)

orcid.org/0000-0002-0771-9769

dimaboroday@gmail.com

⁵ PhD in Architecture, Assistant Professor of the

Department of Architecture and Engineering Survey

Sumy National Agrarian University (Ukraine)

orcid.org/ 0000-0003-4221-0332

tyomaboroday@gmail.com

⁶ Senior Lecturer of the Department of Architecture and Engineering Survey
 Sumy National Agrarian University (Ukraine)
 orcid.org/0000-0003-0048-815X
 yana.borodai@snaeu.edu.ua

THE INFLUENCE OF MIGRATION PROCESSES ON THE FORMATION OF THE URBAN OBJECT STRUCTURE

© Vysochyn I. A., Borodai S. P., Galushka S.A., Borodai D. S., Borodai A. S., Borodai Ya.O.

Abstract. In the article was found that the planned location of new or expansion of existing production clearly coincided with the movement of certain segments of the population to these regions for employment, examining and analyzing the problems of migration of the population of the former USSR.

The researches of the Russian town-planners Bocharov Y.P., Belousov V.M., Vladimirov V.V., Maloyan G.A., Lezhava I.G. and other are devoted the problems of development of the theory of settlement with loss of planning component in development of systems of settlement and general plans of cities in new market (social and economic) conditions.

Leading domestic urban planners have devoted their research to the problems of the development of the theory of settlement in Ukraine, the system of settlement and the development of master plans in modern market conditions (1992-2014). Some of them are Filvarov G.K., Yezhov V.I., Demin M.M., Lavrik G.I., Repin V.M., Timokhin V.O., Shkodovsky Y.M., Rudnitsky A .M. and other.

The article presents the stages of formation of production relations, social, economic, architectural and spatial evolution under the pressure of migration processes, based on the analysis and research:

1. The formation of the labor market (places of employment) in the development of industry, transport links and resettlement (early nineteenth - early twentieth century).
2. Urbanization of cities in the early twentieth century due to migrations (free labor) from near and far agglomerations.
3. Urbanization of the late twentieth century due to the release of labor (the collapse of the collective and state farm system).

Under the pressure of migration and transport processes the compositional and planning spatial structure of the city is determined by the following aspects: the hierarchy of the city in the general network of settlements; the level of the city's public transport network; mobility of city residents; location of attractive objects for migrants in the city planning structure; socio-demographic characteristics of residents. Territories of cities with developed production are becoming the poles of industrial industry with the latest technologies, as well as centers of business.

Key words: migration, migratory movements, stress zone, agglomeration, spatial framework, gravity function, weekly and pendulum migration, host and buffer regions.

Bibliography

1. Dr. Allen Clark (August 2008). Urban Adaptation to Environmental Change: An Integrated Approach to Risk. [The Urban Transformation in Asia: Policy Implication of Decentralization: seminar – Challenges and Opportunities]. (In USA, Honolulu, Hawaii).
2. Dr. Aprodicio Laguiany (August 2008). Multi – Source Urban Infrastructure Planning, Finance, and Development. [The Urban Transformation in Asia: Policy Implication of Decentralization: seminar – Challenges and Opportunities]. (In USA, Honolulu, Hawaii).

3. Dr. BinduLohani (August 2008). Governanse and Financi: Challenges of Urban Infrastructure Development. [The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion: seminar – Challenges and Opportunities], (In USA, Honolulu, Hawaii).

4. Mr. Gordon Feller (August 2008). Multi - Soure Urban Infrastructure Planning, Finause, and Development [The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion: seminar – Challenges and Opportunities]. (In USA, Honolulu, Hawaii).

5. Dr. Meryam Golnaraghi (August 2008). Globazation of Urban Risk. [The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion: seminar – Challenges and Opportunities]. (In USA, Honolulu, Hawaii).

6. Dr. ShahidYusuf. (August 2008). Fiscal and Administrative Capacities of Local Governments. [The Urban Transformation in Asia: Polisy Implication of Decentralizattion: seminar – Challenges and Opportunities]. (In USA, Honolulu, Hawaii).

7. Dr. Tim Campbell. (August 2008). Urban Decentralization in Asia-Trends and Issaes. [The Urban Transformation in Asia: Polisy Implications of Decentralizattion]. (In USA, Honolulu, Hawaii).

8. Vysochyn I.A. (2015). Naukovo-proektne modeliuвання metodiv formuvannya strukturno-kompozytsijno-planuval'noho kharakteru terytorii (mihratsijna pryvablyvist') [Scientific and design modeling of methods of formation of structural-compositional-planning character of the territory (migration attractiveness)] *Arkhitektura i budivnytstvo. Sbornyk nauch. trudov SWorld (v naukometrycheskoj baze RNNTs)*, [Architecture and construction. Collection of scientific works of SWorld (in the scientometric base of RNNC)]. Moscow, 1, (38), pp. 22-29. (In Russian)

9. Vysochyn I.A. (2015). Vzaiemovidnoshennia mihratsijnykh peremischen' naseleennia i rozvytok misto-buduvannia [The relationship between migration and population development and urban development] *Arkhitektura i budivnytstvo. Sbornyk nauch. tudov SWorld (v nau-kometrycheskoj baze RNNTs)*, [Architecture and construction. Collection of scientific works of SWorld (in the scientometric base of RNNC)]. Moscow, 1, (38), pp. 39-54. (In Russian)

10. Vysochyn I.A. (2013). Compositional organization of the spatial system of daily migration in the metropolis. Doctor's thesis. Sumy: SNAU. (In Ukrainian)

11. Vysochyn I.A. (2013). Proxemic problems of two ways of life: monograph. Sumy: publishing and production enterprise Dream-1. (In Ukrainian).

12. Vysochyn I.A. (2007). Establishing the level of culture in urban spaces on daily migration routes. *Naukovyj visnyk budivnytstva [Scientific Bulletin of Construction]*. KhDTUBA. pp. 18 – 28. (In Ukrainian)

13. Vysochyn I.A. (2017). Methods of structural reorganization of urbanized systems Sumy: publishing and production enterprise Dream -1, p. 82. (In Ukrainian).

Rebain T.Ya. (1980). Formation of the settlement system on the territory of the Kuibyshev region (thesis). Proceedings of the 20th International Scientific Conference "Creative Contribution of Young Construction Scientists and Designers to the Five-Year Plan of Efficiency and Quality". *KuISI*, 1, pp. 27-29. (In Russian).